

Justyna Witkowska ✉

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Ubezpieczenie jako narzędzie ograniczające ryzyko w działalności rolniczej

Insurance as a risk mitigation tool in agricultural activity

Synopsis. Celem artykułu była identyfikacja ryzyk zagrażających prowadzeniu gospodarstw rolnych i określenie rodzajów ubezpieczeń, które służą ich minimalizowaniu. W publikacji przeanalizowano sytuację na rynku ubezpieczeń rolnych w Polsce w latach 2010–2021 uwzględniając liczbę polis ubezpieczeń obowiązkowych i dobrowolnych rolnych, przypis składki, liczbę i kwotę wypłaconych odszkodowań i świadczeń, potencjał rolniczy Polski (liczbę gospodarstw rolnych oraz powierzchnię użytków rolnych). Dodatkowo przeprowadzono badania ankietowe wśród rolników prowadzących gospodarstwa rolne na terenie województwa warmińsko-mazurskiego oraz województwa mazowieckiego. Badani rolnicy najczęściej korzystają z obowiązkowego ubezpieczenia budynków rolnych oraz dobrowolnego kompleksowego ubezpieczenia mienia w gospodarstwie rolnym. Według ankietowanych ryzykami zagrażającymi prowadzeniu ich działalności są: przymrozki wiosenne i ujemne skutki przezimowania, a najczęściej występującymi: susza i grad.

Słowa kluczowe: obowiązkowe i dobrowolne ubezpieczenia rolne, ryzyko, działalność rolnicza

Abstract. The purpose of the article was to identify the risks that threaten the operation of farms and determine the types of insurance that minimize them. The publication analyzes the situation in the agricultural insurance market in Poland from 2010 to 2021, considering the number of compulsory and voluntary agricultural insurance policies, written premiums, the number and amount of indemnities and benefits paid, and the agricultural potential of Poland (number of farms and agricultural land area). Additionally, a questionnaire survey was conducted among farmers who operate farms in the Warmian-Masurian Voivodeship and the Mazovian Voivodeship. The surveyed farmers most commonly use mandatory insurance for agricultural buildings

---

✉ Justyna Witkowska – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Katedra Rynku i Konsumpcji;
e-mail: justyna.witkowska@uwm.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-8478-0769>

and voluntary comprehensive insurance for farm property. According to the respondents, the risks that threaten their business operations are spring frost and the negative effects of overwintering, with drought and hail being the most common risks.

Keywords: compulsory and voluntary agricultural insurance, risk, agricultural activity

Kody JEL: D11, G22, G41, Q12

Wstęp

Działalność rolnicza w dużej mierze związana jest z warunkami środowiskowymi, na które człowiek nie ma znaczącego wpływu. W związku z tym szczególne znaczenie ma odpowiednie zarządzanie ryzykiem, a ubezpieczenia są jednym z ważnych narzędzi minimalizowania tego ryzyka.

Prowadzenie gospodarstwa rolnego narażone jest na wiele czynników zewnętrznych do których zalicza się ryzyko: przyrodnicze (warunki klimatyczne i biologiczne, suszę lub nadmierne opady, rodzaj gleby, choroby roślin i zwierząt, sezonowość produkcji, itp.), technologiczne (nowe gatunki i odmiany roślin, zwierząt, nowe technologie produkcji roślinnej i zwierzęcej, sposoby żywienia zwierząt, rodzaje używanych pasz), organizacyjne (planowanie, kontrolowanie, organizowanie produkcji rolniczej, zmiany zarządu, kierownictwa, czasu pracy) oraz ekonomiczne (ryzyko rynkowe, cenowe, kontrpartniera) [Kołaczkowski 2018].

Ryzyka związane z prowadzeniem działalności rolniczej można również ująć w pięciu kategoriach: ryzyko rynkowe, ryzyko produkcji, ryzyko finansowe, ryzyko instytucjonalne oraz ryzyko personalne [Ullah in. 2016, Komarek in. 2020].

Tematyka wpływu określonych czynników dotyczących decyzji rolników związanych z zastosowaniem ubezpieczeń w celu ograniczania ryzyka w rolnictwie była już wiele razy podejmowana w opracowaniach naukowych. To tylko wskazuje na wagę i znaczenie tej problematyki. Należy zauważyć, że to jak jednostki postrzegają ryzyko i jakie później podejmują działania ma ważne znaczenie dla podmiotów wprowadzających na rynek produkty i usługi, także usługi ubezpieczeniowe [Jeziorska 2013].

Cel i metodyka badań

Celem głównym artykułu jest identyfikacja ryzyk zagrażających prowadzeniu gospodarstw rolnych i określenie rodzajów ubezpieczeń, które służą ich minimalizowaniu. Dodatkowo analizie podano sytuację na rynku ubezpieczeń rolnych w latach 2010–2021 oraz sytuację w rolnictwie.

Część danych pozyskano z Rocznika Statystycznego Rolnictwa (informacje na temat liczby polis, przypisu składki, liczby i wartości odszkodowań). Pozostałe dane zebrano w badaniach własnych, gdzie posłużono się metodą sondażu diagnostycznego, z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety. Badania przeprowadzono w terminie: grudzień 2022

– luty 2023 roku. W sumie wzięło w nich udział 218 rolników: 52,3% osób prowadzących gospodarstwo rolne na terenie województwa warmińsko-mazurskiego oraz 47,7% z województwa mazowieckiego. Respondenci prowadzili gospodarstwa rolne o różnym charakterze produkcyjnym. Posłużono się doborem celowym i zebrano informacje od osób prowadzących gospodarstwa rolne z dwóch województw, które wyraziły chęć udziału w badaniach.

W badaniu wzięło udział 131 mężczyzn (60,1%) oraz 87 kobiet (39,9%). Ankietowani rolnicy w większości byli w wieku między 26–40 lata, co stanowiło 46,8% badanych. Respondentów w wieku 18–25 lat było 41 osób (tab. 1). Rolników w wieku 41–60 lat było 62. Wśród badanych 6,0% stanowiły osoby w wieku powyżej 60 lat. Osoby wypełniające kwestionariusz ankiety posiadały w większości wykształcenie rolnicze (66,9%): zawodowe rolnicze – 11,0%, średnie rolnicze – 22,5% oraz wyższe rolnicze – 23,4%. Rolnicy biorący udział w badaniu profesjonalnie podchodzą do swojego zajęcia, wykorzystując nabytą wiedzę rolniczą. Podkreślenia wymaga fakt, iż 17,4% osób ma wykształcenie wyższe, inne niż rolnicze i także zajmuje się prowadzeniem gospodarstwa rolnego.

Średnia wielkość powierzchni gruntów rolnych w 2022 roku w Polsce wynosiła 11,32 ha, w województwie warmińsko-mazurskim – 23,63 ha (największa w Polsce), a w woje-

Tabela 1. Charakterystyka osób biorących udział w badaniu

Table 1. Characteristics of people taking part in the survey

Dane osobowe	Kryteria	W-M* (%)	M** (%)	Razem
Płeć	Kobieta	38,6	41,3	39,9
	Mężczyzna	61,4	58,7	60,1
Wiek	18–25	15,8	22,1	18,8
	26–40	52,6	40,4	46,8
	41–60	24,6	32,7	28,4
	Powyżej 60	7,0	4,8	6,0
Wykształcenie	Podstawowe	0,9	3,8	2,3
	Zawodowe	2,6	4,8	3,7
	Zawodowe rolnicze	8,8	13,5	11,0
	Średnie	24,6	14,4	19,7
	Średnie rolnicze	18,4	26,9	22,5
	Wyższe	21,0	13,5	17,4
Rodzaj prowadzonej działalności	Wyższe rolnicze	23,7	23,1	23,4
	Produkcja roślinna	20,2	29,8	24,8
	Produkcja zwierzęca	16,7	7,7	12,4
Powierzchnia gospodarstwa rolnego	Produkcja roślinna i zwierzęca	63,1	62,5	62,8
	Poniżej 5 ha	1,8	9,6	5,5
	5–15 ha	1,5	29,8	19,7
	16–30 ha	17,5	29,8	23,4
	31–50 ha	22,8	19,3	21,1
	Powyżej 50 ha	47,4	11,5	30,3

*W-M – województwo warmińsko-mazurskie,

** M – województwo mazowieckie.

Źródło: opracowanie na podstawie przeprowadzonych badań własnych.

Source: study based on own research.

wództwie mazowieckim – 8,9 ha [ARiMR 2022]. Aż 30,3% respondentów zadeklarowało, że powierzchnia ich gospodarstwa liczy powyżej 50 ha, co widać szczególnie wśród rolników województwa warmińsko-mazurskiego. Z kolei 23,4% badanych posiadało gospodarstwo, które znajduje się w przedziale od 16 do 30 hektarów.

Duży procent badanych jednostek (62,8%) prowadzi gospodarstwo rolne nastawione na produkcję zarówno roślinną, jak i zwierzęcą. Wyłącznie produkcję roślinną prowadzi 24,8% ankietowanych. Z kolei tylko 12,4% badanych jest ukierunkowanych na produkcję zwierzęcą. W sumie 87,6% udzielających odpowiedzi prowadzi produkcję roślinną lub rośliną i zwierzęcą w gospodarstwie, wynikać to może z występowania korzystnych czynników naturalnych, które sprzyjają uprawie roślin.

Analizując zebrane wyniki należy zauważyć, iż zdecydowanie w badaniu poważali mężczyźni. Istotny jest też fakt, iż większość rolników znajdowała się w wieku 26–40, pozwalającym na duże zaangażowanie w prowadzenie działalności. Znaczna większość badanych prowadzi gospodarstwo rolne nastawione na produkcję roślinną i zwierzęcą lub wyłącznie produkcję roślinną. Widać dużą rozbieżność w badanych województwach pod względem powierzchni gospodarstw rolnych.

Użytków rolnych w województwie warmińsko-mazurskim jest o 46% mniej niż w województwie mazowieckim, a gospodarstw indywidualnych o 51% mniej (tab. 2).

Tabela 2. Powierzchnia użytków rolnych oraz liczba gospodarstw indywidualnych w województwie warmińsko-mazurskim i mazowieckim w 2020 roku

Table 2. Area of agricultural land and number of individual farms in the Warmian-Masurian and Mazovian Voivodeships in 2020

Wyszczególnienie	Woj. warmińsko-mazurskie		Woj. mazowieckie	
	(w tys.)	udział w Polsce	(w tys.)	udział w Polsce
Użytki rolne	1073 ha	7,2%	1985 ha	13,3%
Gospodarstwa indywidualne	954	7,0%	1936	14,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [GUS 2022].

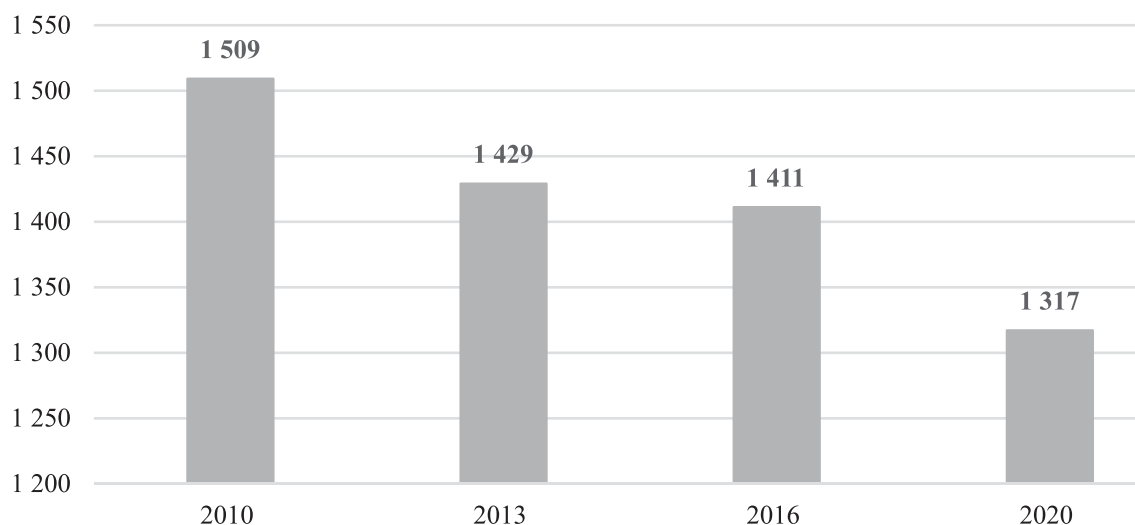
Source: own study based on: [GUS 2022].

Znaczenie rolnictwa

Rolnictwo jest jednym z głównych sektorów polskiej gospodarki narodowej. Obejmuje ono uprawę roślin oraz hodowlę zwierząt. Największy udział w produkcji roślinnej posiadają zboża, rośliny przemysłowe, pastewne, okopowe, a także owoce i warzywa. Z kolei w produkcji zwierzęcej na pierwszym miejscu znajduje się hodowla bydła, trzody chlewnej, owiec, koni i drobiu.

Rolnictwo było jednym z pierwszych zawodów, którym zajmował się człowiek. I do dziś jest fundamentem prawidłowego funkcjonowania społeczeństw. Rozwojowi rolnictwa w Polsce sprzyja dodatkowo położenie kraju, ukształtowanie terenu, klimat, jakość gleby i warunki hydrologiczne.

Analizując sytuację gospodarstw rolnych pod względem ich liczby zauważono w Polsce w latach 2010–2020 spadek o 12,7% (rys. 1).

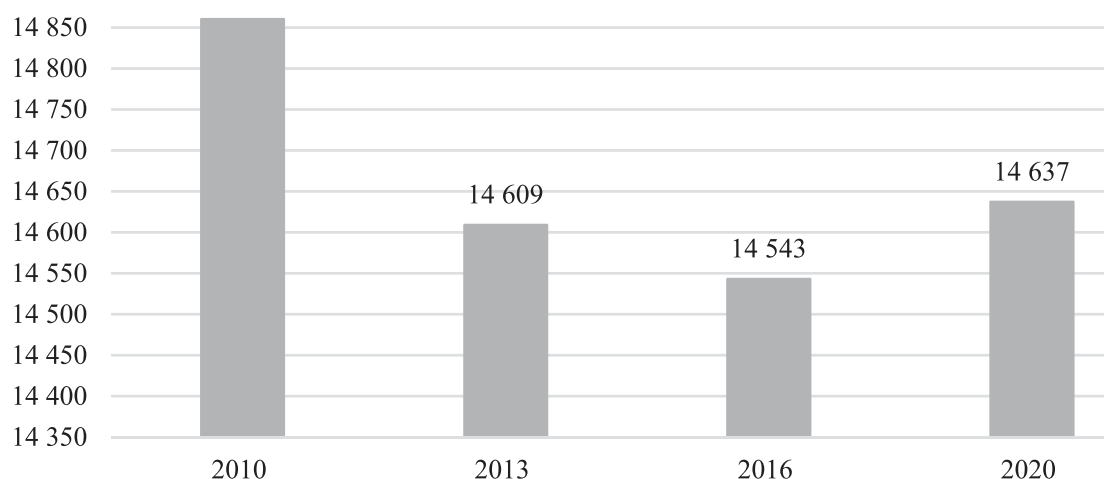
Rysunek 1. Liczba gospodarstw rolnych ogółem w Polsce latach 2010–2020

Figure 1. Total number of farms in Poland 2010–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [GUS 2022].

Source: own study based on: [GUS 2022].

Użytki rolne stanowią około 60% powierzchni Polski. Ich powierzchnia w latach 2010–2020 uległa również zmianom (rys. 2). Jeszcze w 2010 roku wynosiła ona 14 860 tys. ha. W 2016 roku była niższa o 317 tys. ha. Z kolei w 2020 roku kształtowała się na poziomie 14 637 tys. ha.

Rysunek 2. Powierzchnia użytków rolnych w Polsce ogółem w tys. hektarów

Figure 2. Total area of agricultural land in Poland in thousands of hectares

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [GUS 2022].

Source: own study based on: [GUS 2022].

Sytuacja na rynku ubezpieczeń rolnych w Polsce

W związku z prowadzeniem gospodarstwa rolnego pojawiają się różne zdarzenia losowe, skutkujące negatywnymi konsekwencjami związanymi ze zniszczeniami i stratami w majątku rolnika, bądź też jego uszczerbkiem na zdrowiu lub śmiercią. „Występowanie coraz częstszych oraz bardziej intensywnych i ekstremalnych zjawisk pogodowych stanowi poważne zagrożenie dla stabilności dochodów gospodarstw rolnych” [Kurdyś-Kujawska 2018]. Aby nie obciążać nadmiernie budżetu gospodarstwa rolnego skutkami tych zdarzeń pomocnym rozwiązaniem jest ubezpieczenie. Ubezpieczenie pozwala przenieść ryzyko z ubezpieczonego na ubezpieczyciela.

Komisja ds. terminologii ubezpieczeniowej Amerykańskiego Stowarzyszenia Ryzyka i Ubezpieczeń (American Risk and Insurance Association) zdefiniowała ubezpieczenie jako rozłożenie strat losowych poprzez przeniesienie takiego ryzyka na ubezpieczycieli, którzy zgadzają się przyjąć to ryzyko, a w przypadku jego wystąpienia wypłacić ubezpieczonemu świadczenie lub odszkodowanie [Rejda i McNamara 2014]. Zadaniem ubezpieczeń jest ograniczanie ryzyk wynikających z występowania nieprzewidzianych zdarzeń w życiu człowieka, które powodują straty, a w następstwie zwiększenie potrzeb finansowych [Ronka-Chmielowiec 2016]. Dzięki ubezpieczeniom można zabezpieczyć siebie, swoich najbliższych, swój majątek przed skutkami nieprzewidzianych strat.

Oferta ubezpieczycieli dla gospodarstw rolnych jest szeroka. Dostępne są na polskim rynku obowiązkowe, jak i dobrowolne ubezpieczenia rolne. Ubezpieczeniami obowiązkowymi dedykowanymi rolnikom według ustawy są [Dz.U. 2003 Nr 124 poz. 1152, art. 4]:

- ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego, zwane ubezpieczeniem OC rolników,
- ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych, zwane ubezpieczeniem budynków rolniczych,

Dodatkowo rolnik, który korzysta z dopłat bezpośrednich do gruntów rolnych [Dz.U. 2005, Nr 150, poz. 1249] jest zobowiązany ubezpieczyć co najmniej 50% powierzchni upraw rolnych takich jak: zboża, kukurydzę, rzepak, rzepik, chmiel, tytoń, warzywa gruntowe, drzewa i krzewy owocowe, truskawki, ziemniaki, buraki cukrowe oraz rośliny strączkowe od przynajmniej jednego ryzyka wystąpienia szkód spowodowanych przez grad, przymrozki wiosenne, ujemne skutki przezimowania, powódź czy suszę.

Biorąc pod uwagę sytuację na rynku obowiązkowych ubezpieczeń rolnych (tab. 3) w latach 2010–2021 zauważono, iż liczba polis z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia OC rolnika wzrosła o 98 tys. polis, a składka o 20,3 mln PLN. Najwięcej odszkodowań w analizowanym okresie pod względem liczby wpłacono w 2020 roku (9 tys.). Z kolei najwyższe kwoty odszkodowań obciążające ubezpieczycieli odnotowano w 2021 roku – 42,4 mln PLN. Analizując obowiązkowe ubezpieczenie budynków rolnych, najwięcej polis wystawiono w 2015 roku – 2 147 tys. sztuk. Najwyższy poziom składki odnotowano w 2020 roku – 495,9 mln PLN. W przypadku odszkodowań 2010 rok okazał się tym, gdzie liczba i kwota wypłaconych odszkodowań i świadczeń była najwyższa – 90 tys. sztuk oraz 511,5 mln PLN. Sytuacja taka związana była z wieloma zniszczeniami budynków spowodowanych przede wszystkim powodziami.

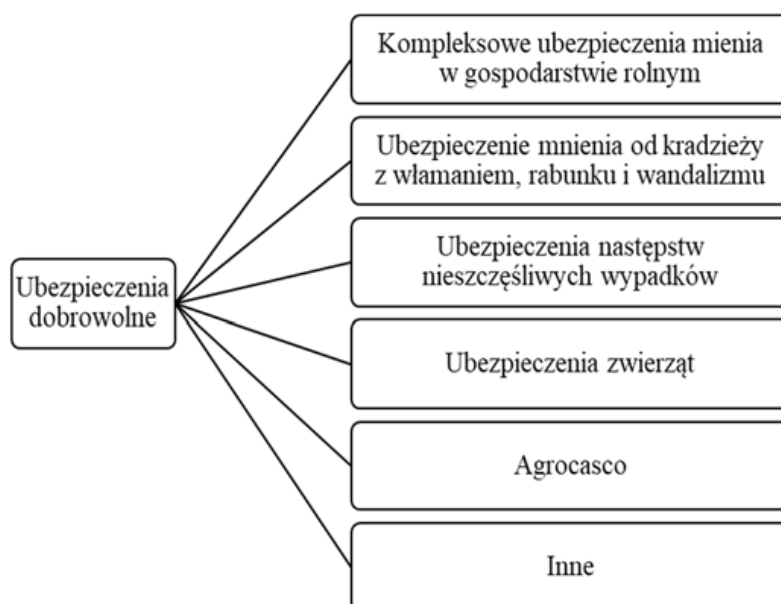
Tabela 3. Obowiązkowe ubezpieczenia rolne w Polsce
Table 3. Mandatory agricultural insurance in Poland

Wyszczególnienie	Ubezp. OC rolnika				Ubezp. budynków rolniczych			
	2010	2015	2020	2021	2010	2015	2020	2021
Liczba polis (w tys.)	1421	1500	1521	1519	1612	2147	1715	1699
Składka przypisana brutto (w mln zł)	50,8	62,0	72,8	71,1	388,8	491,1	495,9	478,3
Odszkodowania i świadczenia (w tys.)	4	7	9	6	90	40	31	41
Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto (w mln PLN)	25,2	39,6	37,0	42,4	511,5	154,5	146,8	220,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [GUS 2022].

Source: own study based on: [GUS 2022].

Z kolei ubezpieczenia dobrowolne przeznaczone dla rolników (rys. 3) pełnią funkcję uzupełniającą i pomocniczą oraz charakteryzują się szerokim zakresem ubezpieczenia. Mogą z nich korzystać gospodarstwa specjalizujące się w różnych uprawach, zajmujące się hodowlą oraz korzystające z drogich maszyn rolniczych. Wśród produktów dobrowolnych skierowanych do rolników znajdują się m.in. ubezpieczenia mienia ruchomego w gospodarstwie, maszyn rolniczych, pasiek, hodowli i chowu stawowego ryb, drobiu, a także ochrony prawnej rolników, następstw nieszczęśliwych wypadków oraz na życia [Wnęk 2021].

Rysunek 3. Rodzaje ubezpieczeń dobrowolnych w rolnictwie

Figure 3. Types of voluntary insurance in agriculture

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Kończ 2018].

Source: own elaboration based on: [Kończ 2018].

Według prawa rolnik w Polsce powinien ubezpieczyć co najmniej 50% upraw rolnych. Pozostałe uprawy może ubezpieczać dobrowolnie. Najwięcej polis związanych z ubezpieczeniem upraw ubezpieczyciele wystawili w 2015 roku – 212 tys. sztuk (tab. 4). Najwyższy przypis składki odnotowano w ramach tego produktu w 2021 roku 497 mln PLN. Rok 2020 okazał się rokiem najniekorzystniejszym dla ubezpieczycieli. Wypłacili oni wówczas 22 tys. odszkodowań i świadczeń na kwotę 236,4 mln PLN, co daje średnio sumę 10 745 zł na jedno zdarzenie. Wzrost liczby odszkodowań z 7 tys. w 2015 roku do 22 tys. w 2020 roku wynika przede wszystkim z susz.

Z tytułu ubezpieczenia zwierząt hodowanych wystawiono w Polsce w 2010 roku 18 tys. polis, a w 2021 r. tylko 10 tys. (spadek o 44,5%). Również najwyższą składkę towarzystwa zebrały w 2010 roku – 15,1 mln PLN, wypłaciły najwięcej odszkodowań (6 tys.) na kwotę – 15,1 mln PLN. Zdecydowanie w okresie 11 ostatnich lat spadło zainteresowanie dobrowolnymi ubezpieczeniami zwierząt hodowlanych. Szczególnie było to widoczne w 2020 roku.

Tabela 4. Dobrowolne ubezpieczenia rolne w Polsce
Table 4. Voluntary agricultural insurance in Poland

Wyszczególnienie	Ubezpieczenie upraw roślin				Ubezpieczenie zwierząt hodowlanych			
	2010	2015	2020	2021	2010	2015	2020	2021
Liczba polis (w tys.)	47	212	60	89	18	12	12	10
Składka przypisana brutto (w mln zł)	98,1	178,7	370,4	497,0	15,1	7,8	4,7	10,2
Odszkodowania i świadczenia (w tys.)	8	7	22	20	6	4	0,3	0,3
Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto (w mln PLN)	50,0	72,2	236,4	185,7	15,1	7,3	1,4	4,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [GUS 2022].

Source: own study based on: [GUS 2022].

Zdaniem A. Kurdyś-Kujawskiej wśród determinant warunkujących posiadanie ubezpieczeń dobrowolnych przez rolników znajdują się różnorodne czynniki wewnętrzne o charakterze mikroekonomicznym oraz czynniki zewnętrzne o charakterze makroekonomicznym [Kurdyś-Kujawska 2018]. Dążenie do stabilności w rolnictwie (biorąc pod uwagę koncepcję zrównoważonego rozwoju) opiera się na trzech płaszczyznach: środowisku, ekonomii i relacjach społecznych [Pawłowska-Tyszko i Soliwoda 2017]. Wprowadzenie pełnej ochrony ubezpieczeniowej w prowadzeniu gospodarstw rolnych sprzyja realizacji polityki zrównoważonego rozwoju. Równowaga środowiskowa dla rolnika oznacza ograniczenie zagrożeń wywołanych przez naturę [Kurdyś-Kujawska 2016]. Naturalne zagrożenia, które poważnie zagrażają działalności rolniczej są klasyfikowane jako zdarzenia LFHS (niska częstotliwość – wysoka dotkliwość), czyli ryzyka o niskim prawdopodobieństwie wystąpienia, ale wysokim potencjale szkód [Strupczewski 2019].

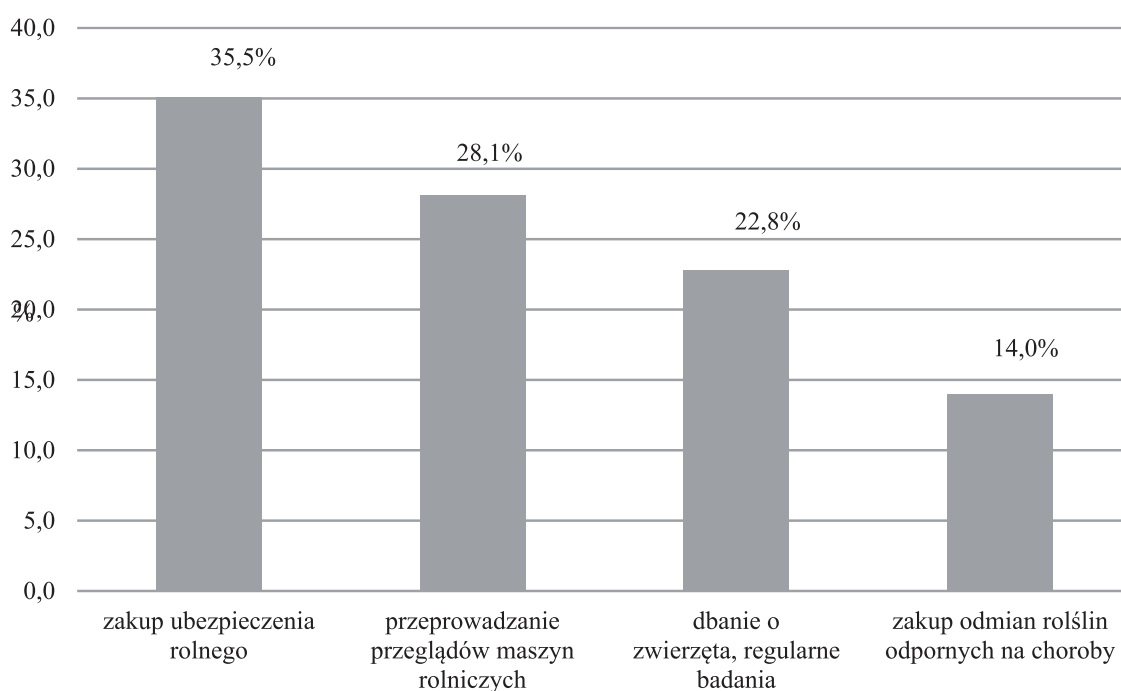
Na rynku ubezpieczeń rolnych ważne jest rozpoznanie potrzeb konsumentów i przewidzenie ich zachowań związanych z zakupem usług. Zrównoważenie potrzeb zakładów ubezpieczeń i ich klientów prowadzi do prawidłowego funkcjonowania gospodarki. Podjęcie działań, które będą stymulowały zmiany zachowań konsumentów, pozwolą firmom chcącym działać w sposób zrównoważony maksymalizować zarówno ich zrównoważony

rozwój, jak i strategiczne cele biznesowe [White, Habib i Hardisty 2019]. Ważne jest, aby pamiętać, iż zachowania indywidualnych konsumentów mają bezprecedensowy wpływ na środowisko naturalne [Stern 2000].

Rodzaje posiadanych obowiązkowych i dobrowolnych ubezpieczeń rolnych wśród badanych rolników

Jednym z narzędzi służącym do zarządzania ryzykiem może być posiadanie ubezpieczenia. Zapytano więc respondentów jak oni rozumieją zarządzanie ryzykiem w ich gospodarstwach rolnych (rys. 4). Najczęściej wymienianą odpowiedzią (35,1% ankietowanych tak uważa) był zakup ubezpieczenia jako sposobu na zarządzanie ryzykiem w rolnictwie. Z kolei 28,1% badanych zarządzanie ryzykiem kojarzy się z przeprowadzaniem regularnych przeglądów maszyn rolniczych. Z kolei 22,8% respondentów uznało, że regularne badanie zwierząt jest ważne, aby dobrze zarządzać ryzykiem w gospodarstwie rolnym. Najmniej badanych (14,0%) kojarzy zarządzanie ryzykiem z zakupem odmian roślin odpornych na choroby.

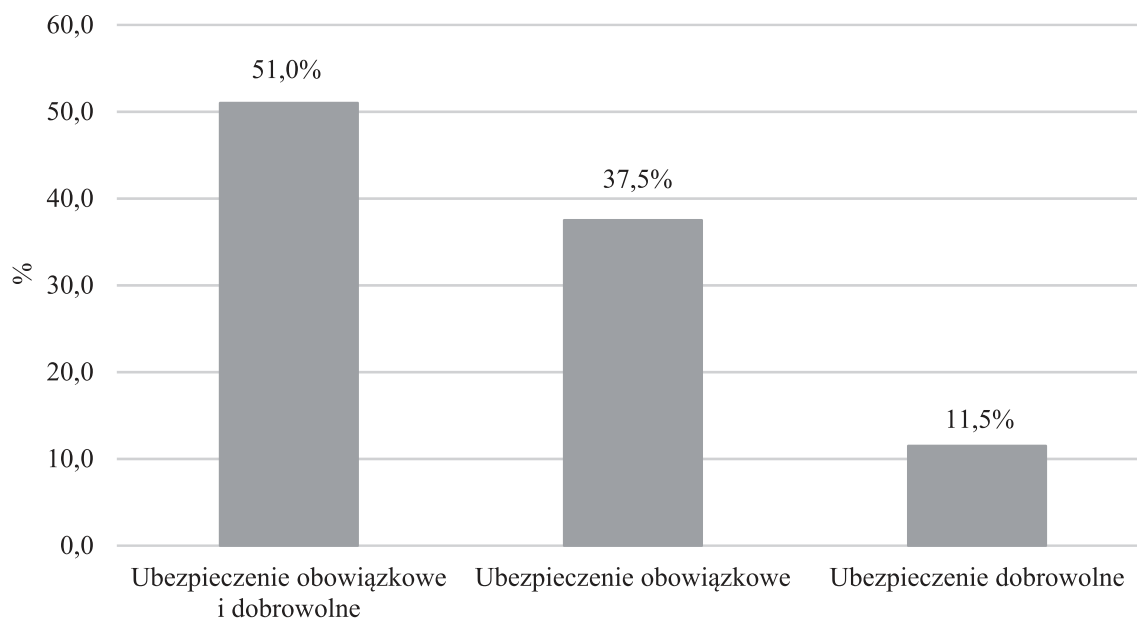

Rysunek 4. Z czym najczęściej kojarzy się badanym rolnikom „Zarządzanie ryzykiem w rolnictwie”? (struktura odpowiedzi)

Figure 4. What do the surveyed farmers most commonly associate “Risk management in agriculture” with? (response structure)

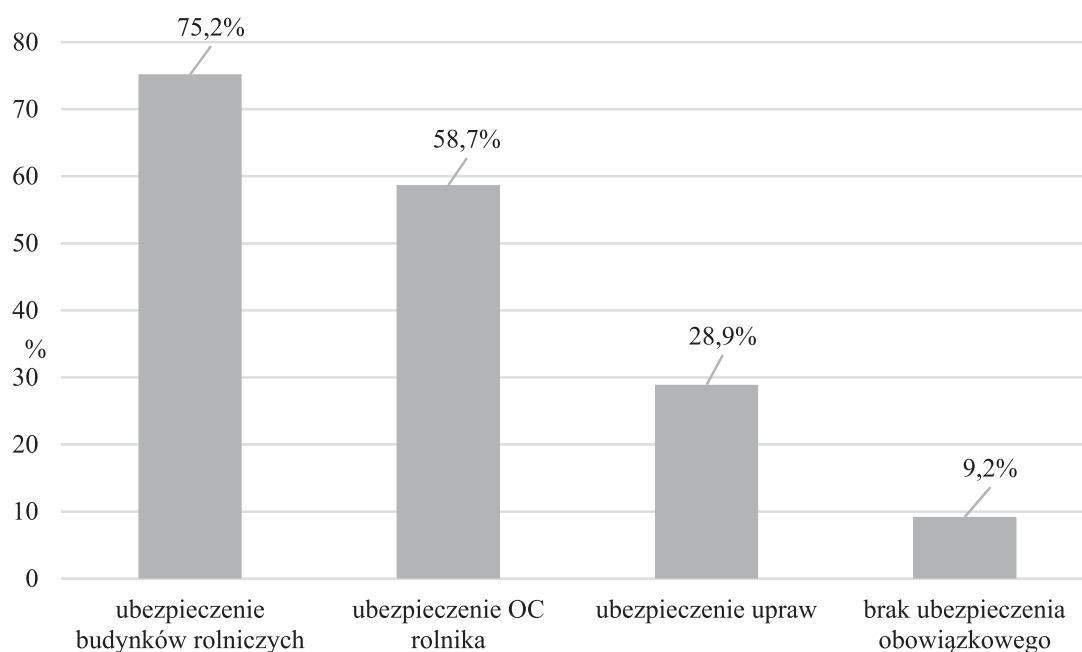
Źródło: opracowanie na podstawie przeprowadzonych badań własnych.

Ponad połowa badanych rolników (rys. 5) ma ubezpieczenia obowiązkowe i dobrowolne (51,0%), samo ubezpieczenie obowiązkowe zakupiło 37,5% respondentów, a 11,5% ankietowanych korzysta tylko z ubezpieczeń dobrowolnych.

Rysunek 5. Rodzaje posiadanych ubezpieczeń rolnych przez respondentów (struktura odpowiedzi)
Figure 5. Types of agricultural insurance held by respondents (response structure)

Źródło: opracowanie na podstawie przeprowadzonych badań własnych.
Source: study based on own research.

Rysunek 6. Rodzaje posiadanych obowiązkowych ubezpieczeń rolnych przez respondentów (odsetek respondentów)
Figure 6. Types of compulsory agricultural insurance held by respondents (percentage of respondents)

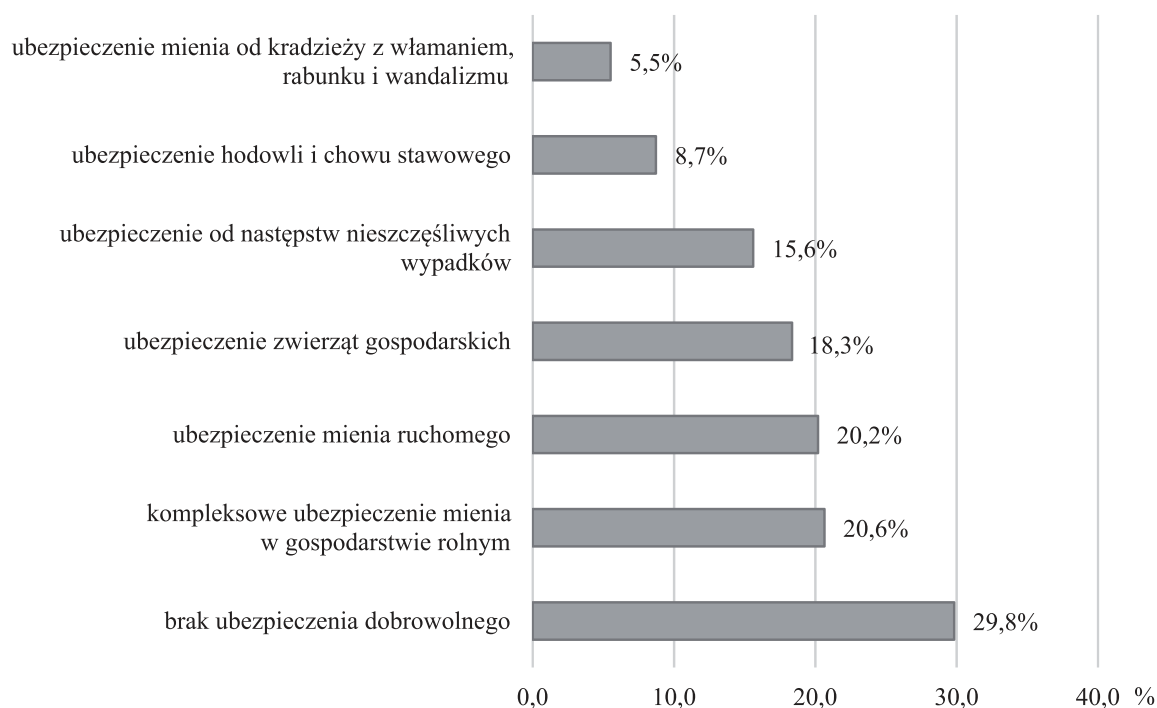
Źródło: opracowanie na podstawie przeprowadzonych badań własnych (pytanie wielokrotnego wyboru).
Source: study based on own research (multiple choice question).

Badani rolnicy (rys. 6) najczęściej wskazywali, iż mają obowiązkowe ubezpieczenie budynków rolniczych (75,2%) oraz ubezpieczenie OC rolnika (58,7%). Na zakup obowiązkowego ubezpieczenia upraw rolnych zdecydowało się 63 ankietowanych. Niestety nie wszyscy badani posiadają ubezpieczenia obowiązkowe. Niektórzy rolnicy posiadają wszystkie obowiązkowe ubezpieczenia.

Popyt na ubezpieczenie upraw nie jest zbyt duży w Polsce [Parlińska i Parlińska 2017, Wicka i Parlińska 2019, Biernat-Jarka i Pawłowska-Tyszko 2018]. Wąs i Kobus [2018] w celu jego określenia analizowali następujące składniki: poziom ryzyka, dostępna technika, preferencje rolnika, poziom dochodów, ceny składek.

Umiejętne zarządzanie ryzykiem odgrywa ważną rolę w prowadzeniu gospodarstwa rolnego, które narażone jest na wiele zagrożeń. Ubezpieczenia dobrowolne są jednym z narzędzi jego niwelowania. Czekać wymienia zagrożenia: finansowe, majątkowe, osobowe, klimatyczne, produkcyjne, technologiczne, instytucjonalne, cenowe [Czekaj 2016].

Wśród dobrowolnych ubezpieczeń rolnych (rys. 7), które posiadali respondenci najczęściej wybieranym było kompleksowe ubezpieczenia mienia w gospodarstwie rolnym (20,6% wskazań) oraz ubezpieczenie mienia ruchomego (20,2%). Dodatkowa ochrona zapewniona przez wyżej wymienione ubezpieczenia pozwala rolnikom zabezpieczyć ich mienie. Kolejnym popularnym ubezpieczeniem, z którego korzystali badani rolnicy

Rysunek 7. Rodzaje posiadanych dobrowolnych ubezpieczeń rolnych przez respondentów (odsetek respondentów)

Figure 7. Types of voluntary agricultural insurance held by respondents (percentage of respondents)

Źródło: opracowanie na podstawie przeprowadzonych badań własnych (pytanie wielokrotnego wyboru).

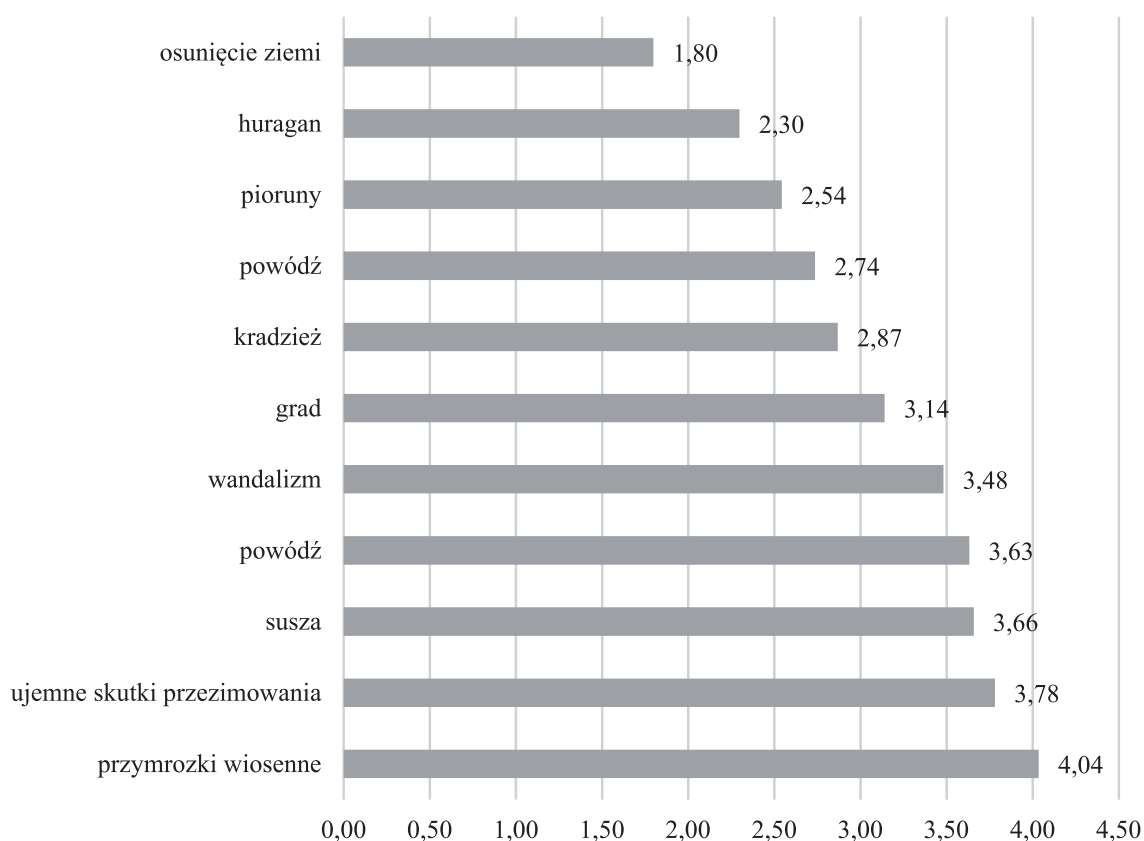
Source: study based on own research (multiple choice question).

było ubezpieczenie zwierząt gospodarskich (18,3%). Mniejszą popularnością cieszyło się ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków (15,6% wskazań) oraz ubezpieczenie hodowli i chowu stawowego (8,7%) i ubezpieczenie mienia od kradzieży z włamaniem, rabunku wandalizmu (15,5%). Aż 65 ankietowanych nie posiada żadnych ubezpieczeń dobrowolnych rolnych, a 18,8% rolników ma co najmniej dwa ubezpieczenia dobrowolne. Pokreślenia wymaga fakt, iż 70,2% respondentów posiadało ubezpieczenie dobrowolne. Pokazuje to odpowiedzialne podejście rolników do prowadzenia gospodarstwa rolnego.

Podczas prowadzenia gospodarstwa niestety nie wszystko jest zależne od rolnika. Prawidłowemu funkcjonowaniu gospodarstwa w ciągu całego roku zagrażają czynniki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze.

Według S. Kozaka i A. Weremczuka ryzyka, które zagrażają uprawom rolników można podzielić na trzy grupy [Kozak i Weremczuk 2019]:

- ryzyka katastroficzne (występujące w sezonie letnim) – susza i opady,
- ryzyka katastroficzne (sezon zimowy) – ujemne skutki przezimowania i przymrozków wiosennych,

Rysunek 8. Znaczenie ryzyk zagrażających gospodarstwom rolnym w opinii respondentów
Figure 8. Importance of risks threatening farms according to respondents

Źródło: opracowanie na podstawie przeprowadzonych badań własnych.

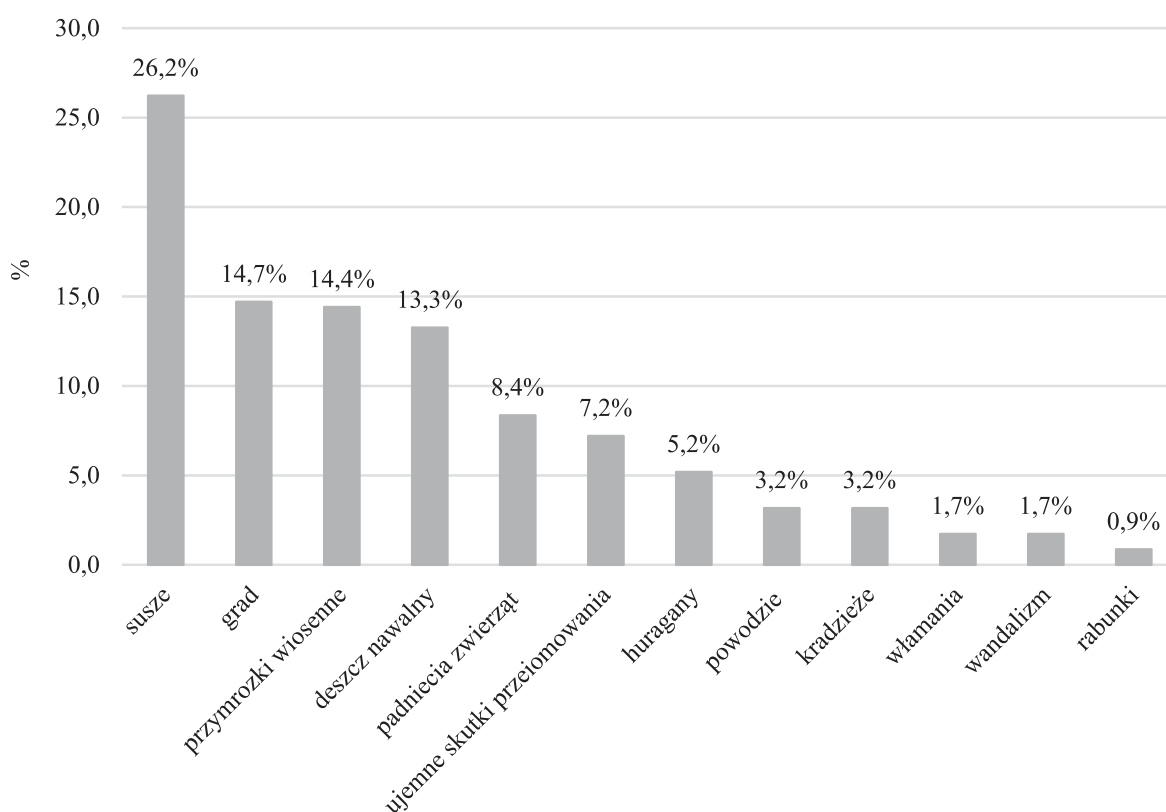
Source: study based on own research.

- ryzyka o charakterze lokalnym, które nie powodują znacznych szkód w ogólnej powierzchni zasiewów (huragan, deszcz nawalny, grad, uderzenie pioruna, obsunięcia ziemi i lawiny).

Kolejnym zagadnieniem poruszonym w toku badań były ryzyka jakie mogą grozić gospodarstwom prowadzonym przez respondentów (rys. 8). Badani w skali od 1 do 5 (gdzie 1 oznaczało czynnik nieważny, 2 – mało ważny, 3 – średnio ważny, 4 – ważny i 5 – bardzo ważny) oceniali możliwość wystąpienia danych ryzyk i ich wagę.

Najczęściej wymienianymi ryzykami, które mogą mieć miejsce podczas prowadzenia gospodarstwa rolnego były: przymrozki wiosenne (4,04), ujemne skutki przeziomowania (3,78), susza (3,66) oraz powódź (3,63).

W badanych gospodarstwach rolnych najbardziej powszechnym występującym ryzykiem (rys. 9) były susze (26,2%). Następnie respondenci wskazywali na grad (14,7%), przymrozki wiosenne (14,4%) oraz deszcz nawalny (13,3%). Kolejnymi ryzykami, z którymi mieli do czynienia ankietowani w swoich gospodarstwach były padnięcia zwierząt (8,4%), ujemne skutki przeziomowania (7,2%), huragany (5,2%). Z ryzykiem powodzi i kradzieży miało do czynienia 3,2% badanych. Niecałe 2% wskazań dotyczyło wandalizmu i włamań oraz 0,9% rabunku. Zauważano, iż głównym powodem występowania ryzyk są zdarzenia spowodowane warunkami atmo-

Rysunek 9. Struktura ryzyk występujących w badanych gospodarstwach rolnych (w %)

Figure 9. Structure of risks present in the surveyed farms (in %)

Źródło: opracowanie na podstawie przeprowadzonych badań własnych.

Source: study based on own research.

sferycznymi. Zebrane dane potwierdzają wnioski przedstawione w badaniach przeprowadzonych przez R. Stempla. Wówczas także ankietowani rolnicy najczęściej wskazywali, że korzystają z ubezpieczenia od suszy, gradu i przymrozków wiosennych [Stempel 2010]. S. Kozak, A. Weremczuk w swoich badaniach wskazują, iż najczęściej ubezpieczanymi przez rolników rodzajami ryzyk są przymrozki, ujemne skutki przezimowania oraz okresowo grad [Kozak i Weremczuk 2019].

Reasumując czynniki przyrodnicze były głównymi ryzykami występującymi w badanych gospodarstwach rolnych. W sumie prawie 300 zagrożeń wywołanych było przez naturalne warunki środowiska. Z kolei niecałe 10% ryzyk generowanych było działaniem człowieka.

Podsumowanie i wnioski

Rolnictwo narażone jest na wiele strat, na które wpływ mają różne ryzyka. W artykule poruszono istotę ubezpieczeń rolnych, które są szczególnie ważne w prawidłowym prowadzeniu gospodarstw rolnych. Ubezpieczenia dają możliwość zabezpieczenia rolników przed skutkami różnych zdarzeń losowych powodujących liczne straty. Pozwalają zabezpieczyć mienie oraz osoby pozostające w gospodarstwie rolnym przed dodatkowymi kosztami, które mogłyby wpłynąć negatywnie na jego funkcjonowanie.

Celem głównym artykułu była identyfikacja ryzyk zagrażających prowadzeniu gospodarstw rolnych i określenie rodzajów ubezpieczeń, które służą ich minimalizowaniu. Postawiony cel został zrealizowany.

Zdecydowana większość badanych rolników posiada obowiązkowe ubezpieczenia rolne. Najczęściej wskazywanym obowiązkowym ubezpieczeniem rolnym było ubezpieczenie budynków rolniczych, a dobrowolnym ubezpieczeniem rolnym okazały się ubezpieczenia: kompleksowe ubezpieczenie mienia w gospodarstwie rolnym oraz ubezpieczenie mienia ruchomego i zwierząt gospodarskich. Według rolników biorących udział w badaniu przymrozki wiosenne i ujemne skutki przezimowania oraz susza i powódź to czynniki mające największy wpływ na funkcjonowanie ich gospodarstwa rolnego. Wśród ryzyk, do których realizacji doszło w badanych gospodarstwach najczęściej ankietowani wymieniali: suszę, grad, przymrozki wiosenne oraz deszcz nawalny.

Prowadzenie gospodarstwa rolnego o różnym profilu produkcyjnym narażone jest na wiele ryzyk powodujących większe lub mniejsze szkody. Zapewnienie odpowiedniej ochrony majątku jest możliwe dzięki ubezpieczeniom rolnym.

Uzyskane wyniki mogą stanowić podstawę do dalszych rozważań związanych z analizą sytuacji na rynku ubezpieczeń rolnych, która może posłużyć zwiększaniu roli ubezpieczycieli w ograniczaniu skutków ryzyka w sektorze rolnym. Dobrze przygotowana oferta kompleksowego ubezpieczenia rolniczego, zapewniającego ochronę od różnych zdarzeń może zachęcić rolników do ograniczania ryzyka za pomocą polisy ubezpieczeniowej.

Bibliografia

- ARiMR, 2022: Średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie w 2022 roku, [źródło elektroniczne] <https://www.gov.pl/web/arimr/srednia-powierzchnia-gruntow-rolnych-w-gospodarstwie-w-2022-roku> [dostęp: 06.12.2023].
- Biernat-Jarka A., Pawłowska-Tyszko J. 2018: Direct payments versus subsidized crop insurance in agriculture, *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, Problems of Agricultural Economics* 1(354), 80–95, <https://doi.org/10.30858/zer/89616>
- Czekaj Z. 2016: Zagrożenia klimatyczne a ubezpieczenia upraw, *Wiadomości Ubezpieczeniowe* 2, 145–157.
- Jeziorska M. 2013: Postrzeganie ryzyka a działania ochronno-prewencyjne podmiotów narażonych na ryzyko, *Acta Universitatis Lodzianis Folia Oeconomica* 296, 33–39.
- Kołaczkowski B. 2018: Zarządzanie ryzykiem produkcyjnym i rynkowym w gospodarstwie, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Radomiu, Radom.
- Komarek A.M., De Pinto A., Smith W.H., 2020: A review of types of risks in agriculture: What we know and what we need to know, *Agricultural Systems*, 178, <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2019.102738>
- Kozak S., Weremczuk A. 2019: Evolution of the crop insurance system in Poland, *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* 126, 41–52, <https://doi.org/10.22630/EIOGZ.2019.126.9>
- Kurdyś-Kujawska A. 2016: Ubezpieczenia gospodarcze jako czynnik zapewniający zrównoważony rozwój gospodarstw rolnych, *Rachunkowość na rzecz zrównoważonego rozwoju, Gospodarka–Etyka–Środowisko, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* 436, 163–173.
- Kurdyś-Kujawska A. 2018: Determinants of Voluntary Insurance in Agriculture. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio H – Oeconomia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 52(01), 109–118, <http://dx.doi.org/10.17951/h.2018.52.1.109>
- Parlińska A., Parlińska M., 2017: The Crop Insurance Systems in Poland Towards the EU, *Scientific Journal Warsaw University of Life Sciences – SGGW, Problems of World Agriculture* 17(32), 4, 228–235, <https://doi.org/10.22630/PRS.2017.17.4.99>
- Pawłowska-Tyszko J., Soliwoda M., 2017: Ubezpieczenia rolne a zrównoważenie ekonomiczne i finansowe gospodarstw rolnych, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław* 478, 337–347, <https://doi.org/10.15611/pn.2017.478.31>
- Reczek R., Trudel R., White K., 2018: Focusing on the Forest or the Trees: How Abstract Versus Concrete Construal Level Predicts Responses to Eco-Friendly Products, *Journal of Environmental Psychology* 57, 87–98, <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2018.06.003>
- Rejda G.E., McNamara M.J., 2014: *Principles of Risk Management and Insurance*, Pearson Education Limited, New Jersey.
- GUS, 2022: *Rocznik Statystyczny*, Warszawa.
- Ronka-Chmielowiec W., 2016: *Instytucja ubezpieczenia*, [w:] W. Ronka-Chmielowiec (red.), *Ubezpieczenia*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, 11–29.
- Stempel R., 2010: Ubezpieczenia rolne w gospodarstwach rolników indywidualnych Polski północnej, *Wiadomości Ubezpieczeniowe* 2, 33–47.
- Stern P.C., 2000: New Environmental Theories: Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior, *Journal of Social Issues* 56(3), 407–424, <https://www.doi.org/10.1111/0022-4537.00175>

- Strupczewski G., 2019: What characterizes farmers who purchase crop insurance in Poland? *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, Problems of Agricultural Economics* 1(358), 106–119, <https://doi.org/10.30858/zer/103596>
- Ullah R., Shivakoti G.P., Zulfiqar F., Kamran M.A., 2016: Farm risks and uncertainties: Sources, impacts and management, *Sage Journals* 45(3), <https://doi.org/10.1177/003072701666654>
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U. 2003 Nr 124 poz. 1152).
- Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (Dz.U. 2005 Nr 150 poz. 1249).
- Wąs A., Kobus P. 2018: Factors determining the crop insurance level in Poland taking into account the level of farm subsidising, [w:] M. Wigier, A. Kowalski (red.), *The Common Agricultural Policy of the European Union – the present and the future*, Institute of Agricultural and Food Economics, Warsaw, 125–146, <https://doi.org/10.30858/PW/9788376587431.11>
- White K., Habib R., Hardisty D.J., 2019: How to SHIFT Consumer Behaviors to be More Sustainable: A Literature Review and Guiding Framework, *Journal of Marketing*, 83(3), 22–49, <https://doi.org/10.1177/0022242919825649>
- Wicka A., Parlińska A., 2019: Evaluation of subsidized crop insurance in Poland, *Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists* 21(3), 502–511.
- Wnęk M., 2021: *Ubezpieczenia w gospodarstwie rolnym*, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Krakowie, Kraków.